

Röstningen till Rysslands parlament 2021 – Underliggande trender och konsekvenser

Maria Engqvist, Susanne Oxenstierna och Carolina Vendil Pallin

Röstningen är över, turbulensen består.¹

Maktpartiet Enade Ryssland vann parlamentsvalet i september 2021 – något som var ett nödvändigt styrkebesked för landets politiska ledning inför presidentvalet 2024. Valet är dock inte ett val i demokratiskt mening utan snarare något av en bekräftelseprocess av Vladimir Putins politiska system. Samtidigt står Ryssland inför en rad utmaningar som blir tydliga när de längre trenderna i landets ekonomi och politik analyseras. Repressionen har ökat markant, ekonomin stagnerar och Rysslands politiska ledning består sedan ett par decennier fortfarande av samma huvudpersoner. Detta ledarskikt står nu inför uppgiften att bevara sin makt och samtidigt skapa en känsla av dynamik och förnyring. Ekvationen är inte alldeles enkel att lösa ut.

DEN 17–19 SEPTEMBER hade Rysslands befolkning möjlighet att gå till valurnorna för att rösta i lokalval, regionala val och val till landets underhus i parlamentet, Duman. Ryssland har ett auktoritärt politiskt system och repressionen har ytterligare tilltagit i upptakten till valet. Nästan alla framstående företrädare för en reell opposition sitter i fängelse, husarrest, hotas av åtal eller har lämnat landet. Från och med 2021 blev utrymmet för fri åsiktsbildning än mindre. En lagändring gjorde t.ex. att ytterligare oberoende valövervakare, oberoende nyhetsförmedlare och t.o.m. enskilda journalister kunde stämplas som ”utländska agenter” (det innebär bl.a. att de måste märka allt de skriver med att de är just ”utländsk agent”, se Federal lag nr 482-FZ). Den politiska ledningen har byggt upp en betydande kapacitet att kväsa protester.

I opinionsundersökningar och analyser av parlamentets roll i rysk politik framstår Duman som en institution med lågt förtroende och som ett lydigt redskap för presidenten och regeringen. Samtliga partier som finns representerade i Duman är politiskt lydiga och vet inom vilka ramar de bör hålla sig. Valresultatet var givet – partiet Enade Ryssland skulle erhålla en konstitutionell majoritet. Samtidigt varnade företrädare för den politiska ledningen för att utländska makter blandar sig i ryska valet och därmed underminerar landet och den inrikespolitiska stabiliteten. Liksom vid tidigare val ändrades lagar och förordningar kring hur valet skulle ske och statliga myndigheter och företag utövade påtryckningar på sina anställda att rösta

”rätt”. Mobiliseringen från landets politiska ledning var således påtaglig.

Frågan är då varför landet alls håller val och varför valresultatet av allt att döma är viktigt och något av en utmaning för den ryska politiska ledningen.

Detta FOI Memo inleder med att i avsnitt 1 analysera trender i form av ekonomisk utveckling och ökande repression samt hur opinionen skiftat över tid i termer av stöd för institutioner, presidenten och Enade Ryssland. Det sker för att analysera vilka utmaningar som finns för landets politiska ledning jämfört med t.ex. situationen kring tidigare Dumavalet.

I avsnitt 2 analyseras valresultatet mer i detalj och demonstrerar hur Enade Ryssland behåller sin konstitutionella majoritet i Duman, men också att röstningen indikerar stora skillnader i stöd mellan olika regioner. Vidare analyseras hur valfusk och olika åtgärder, alltifrån ändringar av vallagen till ökad repression, spelade en avgörande roll för att valresultatet blev en vinst för Enade Ryssland trots de låga opinionssiffrorna som konstaterades i avsnitt 1.

Det tredje avsnittet blickar framåt och diskuterar vilka utmaningar som kvarstår efter Dumavalet, men också vilken roll val har i auktoritära system i allmänhet och i Ryssland i synnerhet. Inte minst det politiska systemets legitimitet och förmågan att leverera ekonomisk tillväxt kommer att få konsekvenser för nästa viktiga val, presidentvalet 2024.

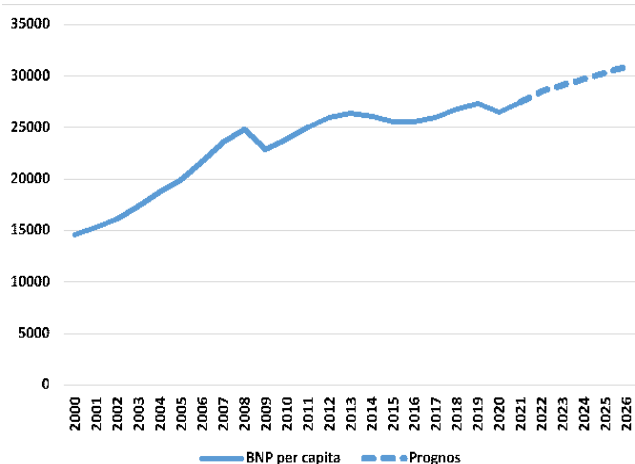
¹ Jekaterina Sjulman kommenterar dumavalet i sitt program ”Status” på Moskvas eko i oktober 2021.

Det avslutande avsnittet drar slutsatser utifrån rådande politiska och ekonomiska trender samt de dilemman som studien har identifierat att Ryssland står inför.

Källmaterialet består av opinionsundersökningar, officiella valresultat från Centrala valkommissionen samt ekonomisk och annan statistik. Dessutom används analyser och forskning för att sätta den röstning som skedde i ett större politiskt och ekonomiskt perspektiv.

TRENDER

Det finns en rad längre trender som har betydelse för att förstå vilken roll Dumavalet spelar. Länge hade Rysslands politiska ledning, med Putin i spetsen, förmånen att styra ett land med hög ekonomisk tillväxt. Så är inte längre fallet och samtidigt har den patriotiska yran som följde på Rysslands illegala annektering av Krim ebbat ut. Det är tydligt i opinionsundersökningar att det här har haft djupgående effekter på stämningen i Ryssland och parallellt har också repressionen ökat. I augusti 2020 förgiftades oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj, som mer än någon annan nu levande politiker i Ryssland symboliserar en reell opposition. Han överlevde mordförsöket och tillfrisknade i Tyskland under hösten 2020. Trots att allt talade för att han skulle gripas så fort han återvände till Ryssland, gjorde han just det i januari 2021 och blev därmed en ännu starkare symbol för politiskt motstånd. Redan tidigare hade han lanserat ”smart röstning”, dvs. en uppmaning att rösta på den kandidat, ofta från Kommunistpartiet (KPRF), som hade bäst chans att besegra kandidater från Enade Ryssland när nu oppositionen inte tilläts registrera egna kandidater (”Umnoje golosovanije”, se även Kniivilä 2021).

Figur 2: Rysslands BNP per capita PPP 2000-2021 och prognos fram till 2026, konstanta priser, internationella dollar, basår 2017.

Källa: IMF (2021).

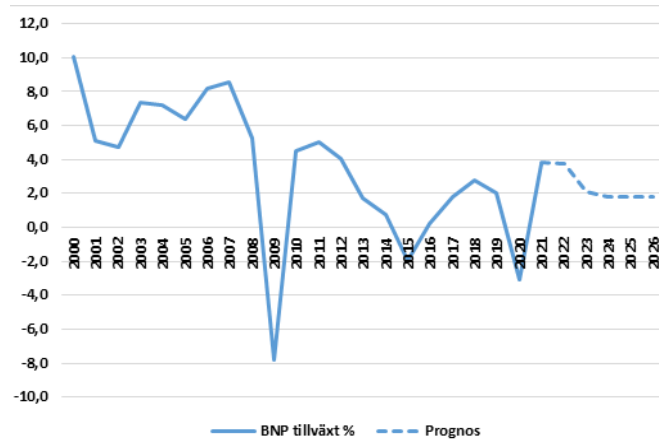
Noter: PPP, purchasing power parity, internationella dollar innebär utvärderat i köpkraftspariteter. Estimat från 2021.

Ekonomisk utveckling 2000–2021

I början av 2000-talet hade Ryssland en mycket hög tillväxt. Bruttonationalprodukten (BNP) växte med i genomsnitt 7 procent per år 2000–2008. Detta var en period då det var möjligt att minska fri- och rättigheter i utbyte mot en högre levnadsstandard. Därefter återspeglar BNP-utvecklingen försämrade inhemska marknadsvillkor, effekter av sanktioner mot Ryssland och fall i internationella oljepriset.

Figur 1 visar BNP-utvecklingen och det kan konstateras att från och med att Ryssland drabbades av den finansiella krisen 2009 har BNP-tillväxten i genomsnitt legat runt 1 procent per år, vilket är nära stagnation. Den mer markerade nedgången 2015 orsakades av sanktionerna och ett oljeprisfall; nedgången 2020 orsakades av effekterna av covid-19 och ett oljeprisfall.

BNP per capita är ett grovt mått på befolkningens inkomster. Det tar inte hänsyn till inkomstfördelningen, men det kan ge en bild av den generella nivån över tid och i jämförelse med andra länder.

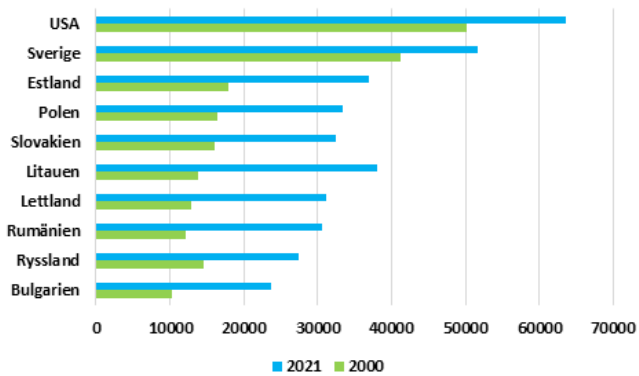
Figur 1: Rysslands BNP tillväxt 2000-2021 och prognos fram till 2026, procent från föregående år.

Källa: IMF (2021).

Not: Estimat från 2021.

Figur 2 visar att Ryssland 2000–2008 hade en kraftigt ökande realinkomst på totalt över 70 procent medan ökningen under den senare perioden har stagnerat och uppgår totalt till 1,2 procent under 2009–2021. Den ryska genomsnittliga inkomsten per capita ligger nu runt 26 000USD per år (beräknat i 2017 års priser).

Om man jämför den ryska utvecklingen med andra länder finner man att länder med liknande utgångsläge år 2000, t.ex. Lettland och Litauen, har en högre per capita-inkomst som är klart över 30 000USD idag (Figur 3). Samma gäller länder som Polen och Slovakien som hade ett något bättre utgångsläge än Ryssland år 2000. Rysk BNP per capita har således stagnerat över den senaste

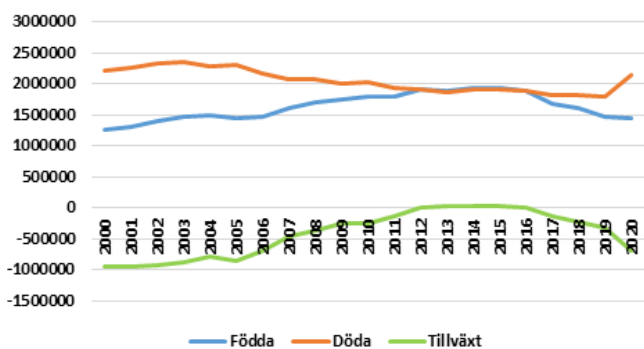
Figur 3: Jämförelse av inkomst per capita PPP 2000 och 2021, 2017 internationella dollar, konstanta priser.

Källa: IMF (2021).

Noter: PPP, purchasing power parity, internationella dollar innebär utvärderat i köpkraftspariteter. Estimat från 2021.

tioårsperioden både jämfört med tidigare period och i jämförelse med liknande länder, vilket har att göra med ekonomins strukturella problem. Till och med Rumänien, som brukar anses vara ett av Europas fattigaste länder, har en högre per capita inkomst 2021. Rumänien som hade lägre inkomst per capita 2000 har således ökat mer än Ryssland totalt de senaste tjugo åren. Det enda EU-landet med lägre inkomst per capita än Ryssland är Bulgarien.

Det politiska ledarskapet har med olika administrativa åtgärder försökt att öka levnadsstandarden, men det har inte lyckats. I samband med Vladimir Putins tillträde som president 2018 lanserades 13 nationella projekt för att nå nationella mål inom olika socioekonomiska områden. I juli 2020 avbröts och justerades dessa projekt då de inte levererade som planerat (Engqvist 2021).

Figur 4: Antalet födda och döda och naturlig tillväxt i befolkningen 2000-2020.

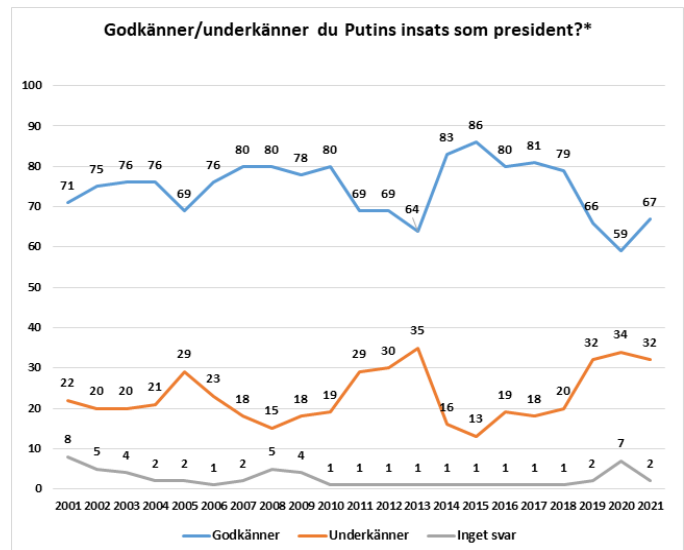
Källa: Rosstat (2021).

Ryssland har en långsiktig befolkningskris med negativ befolkningstillväxt. Under större delen av 2000-talet har landet haft en minskande befolkning, med undantag för perioden 2012–2016 då det var noll-tillväxt (Figur 4). Med covid-19-pandemin minskade den naturliga befolkningstillväxten 2019 till -2,2 per 1 000 personer och 2020

till -4,8 per 1 000 personer. Rysslands befolkning 2021 uppgick till 146,2 miljoner.

Opinionsläget 2000–2021

Alla ryska opinionsundersökningar sker mot en bakgrund av att ingen reell politisk opposition har varit tillåten sedan början på 2000-talet. Vladimir Putins opinionsstöd, som regel mätt i termer av huruvida respondenten godkänner eller underkänner hans insats som president, kan tyckas stabilt i en internationell jämförelse. Men eftersom Ryssland har ett auktoritärt politiskt system, där Putin spelar en central roll som kitt i systemet, är t.o.m. siffror på runt 60 procent ägnade att oroa landets politiska ledning. Endast under en period tidigare (2012–2013) har hans popularitet krupit ner mot 60-procentstrecket. Den var som lägst i november 2013 på 61 procent. Från och med början av 2020 har Putins siffror återigen krupit neråt och var som lägst i april 2020 på 59 procent, för en översikt, se Figur 5. I maj 2021 hade Putins popularitet åter nått upp till 67 procent, men bara för att åter rasa ner till 61 procent i augusti samma år (Levadacentrum, ”Indikator”). Det finns också undersökningar om hur intensivt stödet för Putin är. I oktober 2021 angav 8 procent att de beundrade honom och 21 procent att de kände sympati medan 27 procent sa att ”de inte kunde säga något dåligt” om honom och 16 procent vara neutrala eller likgiltiga (Levadacentrum 2021b).

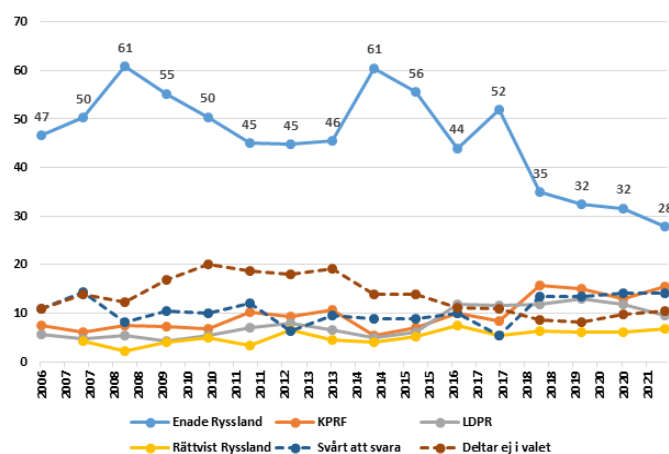
Figur 5: Putins opinionssiffror 2000–2021, procent

Källa: Levadacentrum, ”Indikator”.

Not: *Siffror från majmätningen varje år.

Enade Rysslands stöd tenderar att vara en funktion av Putins stöd i opinionen. När Putins stöd var som högst – under den patriotiska yran efter annekteringen av Krim – var även Enade Rysslands stöd högt. Generellt är dock

förtroendet lågt för såväl Duman som för partier. Om förtroendet för Putin som president som högst var nästan 90 procent, har stödet för Enade Ryssland som högst legat på strax över 60 procent i opinionsmätningar (se Figur 6). De politiker som formellt leder Enade Ryssland, som f.d. premiärministern och presidenten Dmitrij Medvedev och talmannen Vjatjeslav Volodin, är inte heller populära. På en öppen fråga där respondenter uppmanades att namnge 5–6 politiker som de känner förtroende för, svarade 34 procent att Vladimir Putin var en sådan person i oktober 2020. Endast två procent angav Medvedev eller Volodin. Försvarsministern, Sergej Sjojgu, och utrikesministern, Sergej Lavrov, var populärare med nio procent vardera (Levada 2020).

Figur 6: Enade Rysslands och andra partiers opinionssiffror 2006–2021, procent

Källa: VTsIOM, "Rejting polititjeskich partij".

Not: I möjligaste mån har Levadacentrums opinionsundersökningar använts i rapporten, eftersom det anses vara ett oberoende institut med gott vetenskapligt rykte. Eftersom Levadacentrum 2016 fick stämpeln "utländsk agent" har dock institutet valt att inte publicera mätningar av partiers opinionssiffror inför val. Därför används i tabellen siffror från Allrysksk centrum för att studera opinionen (VTsIOM).

Den ryska politiska ledningen beskriver som regel inhemska protester och opposition som tecken på att utlandet blandar sig i rysk inrikespolitik, att det finns ett "anti-Rysslandsprojekt" (se t.ex. Putin 2021). Ett viktigt tema i den senaste upplagan av Rysslands nationella säkerhetsstrategi är inrikes säkerhet och risken för att destruktiva krafter försöker undergräva landets inrikespolitiska stabilitet. Särskilt ungdomar är enligt strategin mottagliga för sådan påverkan (Persson & Vendil Pallin 2021). Och onekligen finns en ökande klyfta mellan en yngre generation och befolkningen som helhet enligt opinionsundersökningar. Inför valet uttalade t.ex. 54 procent i åldersgruppen 18–24 år sitt stöd för Navalnyjs initiativ om s.k. smart röstning av de som alls hade hört talas om det (bara 33 procent var negativa). Motsvarande siffror bland befolkningen som helhet var nästa omvända:

33 procent var positiva respektive 48 procent negativa (Levadacentrum 2021a). På frågan om vem man vill se som president efter 2024 vill 32 procent i åldersgruppen 18–24 år se Putin på posten; 57 procent vill det inte. Bland befolkningen som helhet vill 47 procent ha Putin som president efter 2024 (Levadacentrum 2021b). Liknande skillnader finns mellan t.ex. befolkningen i Moskva jämfört med landet som helhet – fler i Moskva stöder oppositionen och fler vill se någon annan än Putin som president efter 2024 (Levadacentrum 2021a; 2021b).

Repressionen 2000–2021

Under 1990-talet rådde en relativ politisk frihet i Ryssland, och en mängd olika politiska partier bildades i snabb takt. Dumans svaga position gentemot presidentämbetet har emellertid präglat det politiska klimatet i Ryssland, och detta har gradvis antagit en mer repressiv form sedan 2000-talets början (Vendil Pallin, 2018: 263–264).

Den ryska politiska ledningens syn på politisk konkurrens och följaktligen demonstrationer har kommit att höra nära samman med den egna hotbildsuppfattningen. Från år 2000 och framåt har konkurrens eller hot mot den rådande ordningen allt mer kommit att bli synonymt med att vara ett hot mot den Ryska federationen som stat – att bevara den rådande ordningen har därför utvecklats till en existentiell fråga (Hedensskog & Persson 2019: 77ff). Detta förklarar de våldsamma reaktionerna på protesterna i samband med 2011 års Dumaval, som är en vattendelare under de senaste tjugo årens utveckling. Efter protesterna vid Bolotnajatorget i Moskva vintern 2011–2012 inskränktes möjligheterna att demonstrera kraftigt. Justitieministeriet kan klassa ryska organisationer eller individer som "utländska agenter", vilket innebär en stigmatisering och försvårar deras verksamhet. Vidare kan Justitieministeriet klassa utländska organisationer som är verksamma i Ryssland som "oönskade organisationer", vilket i praktiken innebär att de stängs ned eftersom det bli olagligt för ryska medborgare att alls vara i kontakt med dessa organisationer. En kreativ och godtycklig användning av det stora ryska lagutrymmet är ännu ett instrument att neutralisera personer eller organisationer som uppfattas som potentiella hot. Dessutom har ryska inrikestrupperna omorganiserats till ett Nationalgarde som tränas för att bl.a. slå ned demonstrationer systematiskt och med kraft.

Möjligheterna att engagera sig politiskt i Ryssland finns fortfarande kvar, men innebär ett stort risktagande både för organisationer och för den enskilde. Emellertid har ryska politiker som traditionellt sorterat i kategorin "opposition inom systemet" i högre utsträckning än tidigare blivit föremål för repressalier. Detta är ett trendbrott i närtid, vilket tyder på att dynamiken i systemet håller på

att ändras (Lotareva 2021). Olika hinder för att registrera partier och oberoende kandidater drabbade tidigare främst politiker inom ”oppositionen utanför systemet”, dvs. de som inte fanns representerade i Duman och som kräver en förändring av det politiska systemet som sådant.

Inför dumavalet 2021 drogs tumskruvarna åt ytterligare, kanske delvis som ett resultat av protesterna till förmån för Navalnyj under vintern. Tonläget blev högre vad gäller anklagelser om att utländska säkerhetstjänster blandade sig i ryska valen; fler journalister än tidigare greps och stämplades dessutom som utländska agenter (tidigare hade bara organisationer fått den stämpeln). Lagändringar och nya regler skärpte också den politiska kontrollen över universitet och högskolor. Företrädare för den politiska oppositionen hotades, myndigheterna genomförde husrannsakan hos dem men också ibland hos deras föräldrar. Flera politiker lämnade Ryssland, bland dem den liberala politikern Dmitrij Gudkov. Hårdast ansatt blev dock Navalnyjs nätverk av staber och hans Fond för korruptionsbekämpning (FBK). I april klassades dessa organisationer efter ett domstolsbeslut som ”extremistiska organisationer”, en status som innebär att alla kontakter med organisationerna kan resultera i långa fängelsestraff. I praktiken innebar det att Navalnyjs politiska organisationer upphörde att existera i Ryssland. Sergej Medvedev, historiker och professor vid Fria universitetet i Moskva beskrev det som att det är en ”ångvält” som går fram – alltifrån välkända oppositionspolitiker och journalister till enskilda studenter och mindre utbildningsinstitut drabbades (”Utrennyj razvorot” 2021).

Signalerna som skickas från den ryska staten till allmänheten är mycket tydliga: att utmana den rådande politiska ordningen är inte tillåtet. Därför är utsikterna för politisk pluralism i Ryssland i dagsläget ringa. Samtidigt står

den politiska ledningen inför ett vägval i väntan på det maktskifte som tiden oundvikligen kommer att utkräva: en bredare upptrappning av repressionerna, eller att fortsätta punktmarkera mot uttrycken för det befintliga missnöjet.

VALRESULTATET

Det är möjligt att tolka resultatet i valet enbart i termer av antal mandat som maktpartiet Enade Ryssland säkrade i parlamentet. Det är dock kanske den minst intressanta aspekten av valresultatet. Det är sällan svårt för ett auktoritärt system att nå det valresultat man förutsatt sig att nå. Däremot är det en större utmaning att också få befolkningen att uppfatta valresultatet som legitimt eller åtminstone inte totalt illegitimt. Befolkningen i ett stort land som Ryssland är sällan homogen och olika regioner, generationer och sociala grupper kan ha olika krav och förväntningar. Något som inte alltid har uppmärksammats i rapporteringen om valet är att det samtidigt hölls val till en rad regionala och lokala församlingar liksom även guvernörsval. Allt detta är viktiga parametrar inför nästa presidentval 2024. Om stora grupper inom befolkningen uppfattar valen till Duman och på regional och lokal nivå som illegitima kan det bli svårare att mobilisera väljare 2024.

Resultatet i form av platser i Duman

Enade Ryssland erhöll konstitutionell majoritet i Duman, dvs. två tredjedels majoritet, med 323 mandat av totalt 450. Det innebär att partiet backade något jämfört med resultatet efter 2016 (34 platser). Partiets svagare opinionssiffror gav utslag i röstningen på partilistor, som bestämmer fördelningen av hälften av platserna i Duman (225 platser). Däremot vann Enade Ryssland nästan alla platserna i enmansvalkretsarna – av 225 valkretsar stod partiets

Tabell 1: Valresultatet i mandat och procent 2016 respektive 2021

	Enade Ryssland	KPRF	LDPR	Rättvist Ryssland	Nya människor	Andra*	Valdeltagande
Resultat 2016 (%)	54,2	13,3	13,1	6,2	-	-	47,9
Totalt (mandat) 2016	343	42	39	23	-	3	-
Resultat 2021 (%)	49,8	18,9	7,6	7,5	5,3	-	51,7
Partilistor 2021 (mandat)	125	47	18	18	13	-	-
Enmansvalkretsar 2021 (mandat)	198	9	2	8	0	8	-
Totalt (mandat):	324	57	20	26	13	8	-

Källa: Rysslands centrala valkommission 2021a & 2021b; Vendil Pallin 2018: 259.

Not: * Består av kandidater som tillhörde partier som inte klarade sig över femprocentsspärren eller oberoende kandidater. Dessa kandidater brukar, efter att ha tagit plats i Duman, ansluta sig till någon av partifraktionerna inom Duman.

kandidater som segrare 198. Kommunistpartiet stärkte sin ställning, men det resulterade bara i ett fåtal fler mandat. Vladimir Zjirinovskijs populistiska Liberaldemokratiska parti (LDPR) fick nästan bara hälften så många mandat som tidigare. Därmed blev den enda nyheten att ett nytt parti, Nya människor, tog sig förbi femprocentsspärren med strax över fem procent av rösterna på partilistor (se Tabell 1). Det innebär också att trots att Enade Ryssland har förlorat hälften av sitt stöd i opinionen jämfört med läget efter Krimannekteringen, behåller partiet sin dominerande roll i Duman.

Förutom fördelning av mandat mellan partier innebär valresultatet att konkreta personer ska ta plats i Duman och dessutom att ordförandeposterna i de olika utskotten ska fördelas. Till exempel stod det redan före valet klart att endast ett fåtal av de som toppade Enade Rysslands lista alls hade för avsikt att faktiskt bli dumaledamot. Varken Lavrov eller Sjojgu, avsåg att byta sina ministerposter mot en plats i parlamentet. Utskotten blev också fler, 32 stycken jämfört med tidigare 26, och fördelningen av ordförandeposterna mellan de olika partierna är: Enade Ryssland – 17; KPRF – 5; LDPR – 4; Rättvist Ryssland – 4; och Nya människor – 2 stycken. Liksom tidigare kommer också Dumans talman, Volodin, från Enade Ryssland (Makutina 2021). Även om ett nytt parti kom in och nästan hälften av ledamöterna är nya i Duman finns emellertid inga tecken på en reell förnyelse av sammansättningen eller av Dumans funktion i det politiska systemet.

Valdeltagande – regionala skillnader

Röstningen till 2021 års val till Duman pågick under tre dagar, mellan den 17–19 september. Detta är ett relativt nytt förfarande som testades i samband med omröstningen om ändringarna av den ryska konstitutionen sommaren 2020. Officiellt utsträckte myndigheterna valdagen till att bli tre pga. pandemin; tanken bakom var också att öka valdeltagandet (Persson, Vendil Pallin & Engqvist 2020). Det pågick parallellt även guvernörsväl i nio federations-subjekt, och för första gången var det även möjligt att rösta elektroniskt i ett federalt val i ett antal utvalda regioner, Kursk, Murmansk, Nizjnij Novgorod, Rostov och Jaroslavl oblast samt i städerna Sevastopol och Moskva. Tidigare hade elektronisk röstning skett i viss omfattning till Moskvaduman i regionalvalen i september 2019.

Det finns en anmärkningsvärd spridning i det officiella valdeltagandet i de ryska regionerna. Federationssubjekten i Kaukasus, såsom Ingusjien, Dagestan och Nordossetien hade alla ett valdeltagande över 70 procent. Skillnaderna

är som störst mellan nord- och sydvästra Ryssland. Lägst valdeltagandet hade den federala miljonstaden staden S:t Petersburg (”fönstret mot Europa”) med 33,1 procent – högst hade Tjetjenien med 93,1 procent. Det fanns heller inte en enda region eller federal stad med ett officiellt valdeltagande under 30 procent (RBK 2021). Som nämns ovan tenderar Moskva att vara mer oppositionellt än övriga Ryssland och det ger utslag även i val. Enade Ryssland fick 37 procent av rösterna i Moskva jämfört med nästan 50 för landet som helhet. I Chabarovsk, där demonstrationer ägde rum ihärdigt efter att deras guvernör, Sergej Furgal, avsatts av Moskva, fick KPRF fler röster än Enade Ryssland (Ria Novosti 2021b).

Samtidigt med Dumavalet ägde en rad regionala och lokala val rum. Till exempel valde republiken Tjetjenien om sin ledare, Ramzan Kadyrov, med 99,7 procent av rösterna. I Chabarovsk fick den ifrågasatte tillförordnade guvernören, Michail Degtiarev, nästan 57 procent av rösterna (Ria Novosti 2021a). I båda fallen torde legitimiteten i dessa val vara ifrågasatt både av väljarna och av landet som helhet.

Valfusk och valövervakning

När Ryssland röstar tenderar stor uppmärksamhet att ägnas åt att ge exempel på fusk som sker i och omkring valurnorna på valdagarna. De allmänna val som Ryssland håller är dock kraftigt manipulerade långt innan röstningen inleds. De är varken fria eller rättvisa eftersom verkliga oppositionspartier inte släpps fram, media verkar inte fritt i landet eller på lika villkor och repressionen är, som nämns ovan, betydande. Dessutom förfogar den ryska politiska ledningen över det som ofta sammanfattas som den ”administrativa resursen”. Det är en uppsättning åtgärder för att påverka statsanställda och t.ex. väljare för vilka ett konstanttillskott inför valet kan utgöra en betydande skillnad. Presidentadministrationens Inrikespolitiska direktorat ansvarar för planeringen och sätter konkreta mål i termer av valdeltagande och resultat för olika partier. Inrikespolitiska direktoratet förmedlar dessa mål till regionerna och håller seminarier om t.ex. vilka verktyg som kan vara effektiva t.ex. på sociala medier (Vendil Pallin 2017).

Dessutom finjusterar den politiska ledningen ständigt reglerna för hur val ska ske för att rigga systemet till sin fördel. Således sker numera valet under flera dagar och elektronisk röstning är tillåten. De som fått ryska pass i ukrainska Donbas bussades också till ryska Rostov för att rösta. Statsanställda och anställda i statliga företag eller företag som ägs av oligarker som står nära den politiska

ledningen får tydliga uppmaningar att rösta ”rätt” liksom även värnpliktiga. Strax innan valet beslutade också regeringen om en engångsutbetalning till pensionärer och anställda inom försvaret och säkerhetstjänsterna. För att uppmuntra till elektronisk röstning fanns möjligheten att vinna alltifrån kuponger för att köpa mat till en bil eller lägenhet för den som lade sin röst elektroniskt. Ironiskt nog vann Putins presstalesman, Dmitrij Peskov 10 000 poäng, som motsvarande 10 000 rubel (strax över 1 200 SEK) att köpa varor och tjänster för (TASS 2021).

Utöver detta har det inkommit rapporter som bestrider valkommissionens officiella siffror, och som indikerar ett utbrett valfusk även på valdagen. Enligt statistiska beräkningar kan valdeltagandet vara avsevärt lägre än officiella siffror, kanske så lågt som 38 procent på nationell nivå (Radio Free Europe 2021; se även Golos 2021). Även den elektroniska röstningen omgärdades av kontroverser på valdagen, framför allt i Moskva. Det dröjde länge innan slutliga elektroniska resultaten i Moskva kom in och när de väl redovisades såg flera oppositionskandidater segern gå dem ur händerna trots att de såg ut som segrare utifrån resultatet från de traditionella valurnorna (Kozlova 2021).

Den oberoende valövervakningen har också nästan helt satts ur spel. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) avstod från att skicka valövervakare efter att Ryssland satt upp orimliga begränsningar. Ryssland hänvisade till pandemin för att begränsa antalet valövervakare till totalt 60 från OSSE, vilket gjorde det omöjligt att genomföra en meningsfull kontroll av valet (OSSE 2021). Redan tidigare hade Ryssland infört begränsningar för inhemska oberoende valövervakare och den viktigaste valövervakningsorganisationen, Golos, stämpades som ”utländsk agent” redan 2013. Golos omvandlade då organisationen till en icke registrerad civil rörelse. I augusti, alldeles inför valet blev Golos en av de första att oregistrerade rörelserna som, efter en lagändring, också kunde få stämpeln ”utländsk agent” (BBC 2021).

VALETS ROLL OCH EFTERSPELET

Rysslands politiska liv har alltsedan Sovjetunionens upplösning i stor utsträckning kommit att handla om successionsfrågan, det som i rysk debatt ofta går under benämningen *problema 2024* och tidigare refererades till som 2018-problemet, 2012-frågan osv. Successionsfrågan har dessutom blivit än viktigare i takt med att den politiska makten har koncentrerats till den verkställande makten och till presidentämbetet i synnerhet. Putins ålder är inte anmärkningsvärt hög, 69 år, jämfört med andra ledare

runt världen. Samtidigt finns en efterfrågan på förnyelse och förändring inte minst hos en yngre generation (Levinson 2021). De ryska väljare som fyllde 21 år 2021 i Ryssland hade aldrig upplevt någon annan president än Putin (förutom ett formellt mellanspel där Medvedev var president och Putin premiärminister 2008–2012). Än mer påtagligt, samma partiledare ställde upp i valet 2021 för KPRF och LDPR som i parlamentsvalet 1993 – Gennadij Ziuganov fyllde 77 år 2021 och Vladimir Zjirinovskij 74 år. I mars 2021 skrev Putin under en lag som gör det möjligt för tjänstemän på toppositioner inom statlig tjänst att tjänstgöra tills de fyller 70 år istället som tidigare 65 (Kremlin.ru 2021). Successionsfrågan kan skjutas på framtiden, men inte i all evighet.

Valets legitimitet

Enade Ryssland må ha säkrat en konstitutionell majoritet, men det har skett till en kostnad. Opinionsundersökningar indikerar att missnöjet är betydande och att enda sättet att uttrycka detta missnöje vid val är att avstå från att rösta eller att proteströsta t.ex. genom att rösta på den kandidat som har störst möjlighet att slå Enade Rysslands kandidat, s.k. smart röstning (Volkov 2021). Valdeltagandet i

Tabell 2: Valdeltagande 1993–2021, procent

År	Typ av val	Andel av röstberättigade
1993	Dumaval	55*
1995	Dumaval	65
1996	Presidentval	70/69**
1999	Dumaval	62
2000	Presidentval	69
2003	Dumaval	56
2004	Presidentval	64
2007	Dumaval	64
2008	Presidentval	70
2011	Dumaval	60
2012	Presidentval	65
2016	Dumaval	48
2018	Presidentval	68
2021	Dumaval	52

Källa: Vendil Pallin 2018: 268; Rysslands Centrala valkommission 2021a.

Noter: * Första Dumavalet ägde rum i samband med att landet samtidigt röstade om att anta en ny konstitution. ** Avser de två valomgångarna. Presidentvalet 1996 är det enda där ingen kandidat nådde egen majoritet i första valomgången.

Dumavalet på strax under 52 procent var inte det lägsta någonsin enligt de officiella siffrorna. I 2016 års Dumaval var deltagandet officiellt 48 procent (Tabell 2). Som jämförelsepunkt låg motsvarande siffra på 50 procent i valet till Representanthuset i USA år 2016 (United States Elections Project; inget datum) medan det i Sveriges val till Riksdagen 2018 låg på 87 procent (SCB; inget datum).

Det finns ingen minimigräns för hur högt valdeltagandet måste vara för att det ska erkännas som giltigt. Enligt rysk lag fanns tidigare minimigränser för att val skulle anses ha ägt rum – minst 50 procent valdeltagande i presidentval, minst 25 procent i parlamentsval och minst 20 procent i regionala val. I och med en lagändring som Enade Ryssland drev igenom 2006 är val godkända till och med om bara en väljare lägger sin röst (Kuzmin 2006). Ett alltför lågt valdeltagande skulle dock vara besvärande för den ryska politiska ledningen, eftersom det både är ett tecken på att systemet inte uppfattas som legitimt och att befolkningen inte låter sig mobiliseras längre. Detta kan i sig härledas till en brist på förtroende för makthavare från befolkningens sida.

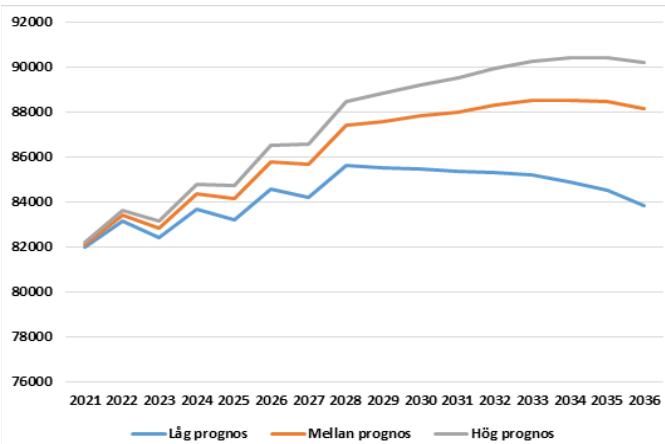
Samtidigt är det viktigt för Rysslands politiska ledning att säkerställa ett högt valdeltagande oavsett att ingen minimigräns längre finns. För auktoritära system är alltid val en känslig tid och så är fallet även för Ryssland. Utmaningen består i att åtminstone ge en bild av att den politiska ledningen fortfarande kan mobilisera stöd hos befolkningen. Ofta finns ett dilemma i att å ena sidan säkerställa befolkningens stöd genom populära åtgärder, å andra sidan säkerställa eliternas stöd genom att gynna deras intressen (Frye 2021: 44–47). För Ryssland är ett styrkebesked i Dumavalet intimt förknippat med förberedelserna inför det än mycket viktigare presidentvalet 2024 – oavsett om Putin har för avsikt att ställa upp eller inte.

Ekonomi efter valet

Det finns inga tecken på att den som ställer upp i presidentvalet 2024 kommer att kunna luta sig emot den ekonomiska tillväxt som Putin hade fördelen av under sina första två mandatperioder (2000–2008). För 2021 och 2022 beräknar Internationella valutafonden (IMF) att tillväxten kommer att ligga på 3,2 procent, därefter faller den till 2,1 procent 2023 och 1,8 procent 2024–2026 (Figur 1). Denna moderata tillväxttakt kan enligt IMF:s prognos leda till att BNP per capita kommer att stiga och nå 30 000USD först år 2025 (Figur 2). Den svaga tillväxten beror på svaga institutioner, hinder för entreprenörer, korruption på alla nivåer och svag teknikutveckling som återspeglas i låg produktivitet.

Brist på arbetskraft är en annan tillväxthämmande faktor. Ryssland har en svag utveckling av de arbetsföra åldrarna

och beroende på vilken prognos (Figur 7) som kommer att gälla, kvarstår detta problem till olika grad efter 2028. Man har genomfört en pensionsreform som successivt höjer pensionsåldern, men detta är inte tillräckligt. Ryssland är beroende av migration för arbetskraftsförsörjningen. Nuvarande nettomigration behöver öka från 125 000 till över 300 000 per år (Oxenstierna 2021: 20–21).

Figur 7: Låg, mellan och hög prognos av de arbetsföra åldrarna 2021-2036, tusen personer.

Källa: Rosstat (2021).

Not: De arbetsföra åldrarna är 2021 män 16–60 år och kvinnor 16–55 år. Prognosen tar gradvis hänsyn till att pensionsåldern ökar i Ryssland och för år 2028 och senare definieras de arbetsföra åldrarna som män 16–64 år och kvinnor 16–59 år. De arbetsföra åldrarna omfattar sysselsatta, arbetslösa och personer i åldersgruppen som står utanför arbetsmarknaden.

DUMVALET OCH "2024-PROBLEMATIKEN"

I stort sett alla världens länder håller val, men långtifrån alla val är demokratiska. Ryska val kvalar inte in som demokratiska. Duman framstår dessutom som en institution med lågt förtroende som lydigt följer presidenten och regeringens politik. Därmed kan det tyckas överflödigt att alls hålla val till Duman. Dumavalet ger dock en god indikation om stämningen i landet och ger den politiska makten ett tillfälle att finslipa verktygen för att nå önskat valresultat i det kommande presidentvalet. Att det statsbärande partiet, Enade Ryssland, har konstitutionell majoritet innebär vidare att regeringen kan få igenom alla sina förslag.

Valet sker dock mot bakgrund av en rad utmaningar som blir uppenbara genom att studera längre utvecklingstrender såsom den ekonomiska. Med stagnerad levnadsstandard kan det politiska ledarskapet inte erbjuda materiellt välstånd i utbyte mot försämrade demokratiska rättigheter. Fortsatt ekonomisk stagnation riskerar att leda till utbredd missnöje bland befolkningen. För att stävja detta missnöje, undvika protester och säkerställa en seger även i presidentvalet 2024 kommer Rysslands politiska ledning därmed

behöva fortsätta att förlita sig på repression och officiell patriotisk politik.

I demokratiska politiska system innebär ett val att regeringsmakten kan komma att övergå till en politisk motståndare, men möjligheten att åter vinna makten finns kvar i nästa val och det politiska systemet består. I ett auktoritärt statsskick innebär varje val potentiellt en utmaning om vilket det politiska systemet som sådant ska vara. Insatserna är högre och konsekvenserna av en förlust omfattande. Därmed innebär även ett Dumaval en utmaning för Rysslands politiska ledning. Ett otillräckligt valresultat innebär att svaghet exponeras, att det politiska systemet som helhet riskerar att undermineras. En avgörande utmaning 2021 för den ryska politiska ledningen består i att behålla systemet intakt men ändå ge ett intryck av dynamik och förnyelse.

Rysslands politiska ledning erhöll det resultat som den önskade i valet. Det innebär ett nödvändigt styrkebesked för den politiska ledningen i landet. Administrativa processer, manipulation av reglerna, ökad repression och

andra åtgärder garanterade valresultatet. Ett nederlag skulle ha försvagat inte bara Enade Rysslands position utan även presidentens inför 2024.

Samtidigt är det tydligt för en betydande andel av befolkningen att det finns en dissonans mellan EnadeRysslands popularitet och valresultatet. Jekaterina Sjulman noterade t.ex. i sin analys av valet att det snarare var en ”röstning” (*golosovanije*) som ägt rum än ett ”val” (*vybor*), en formell bekräftelseprocess av rådande system, inte ett demokratiskt val. Manipuleringen av valresultat skedde mer öppet än tidigare och det får konsekvenser för hur pass legitimt valet uppfattas. Det finns dessutom en mer långsiktig utmaning i form av en ökande klyfta mellan unga väljare och resten av befolkningen. Samma partiledare har ställt upp i val de senaste tjugo åren och Rysslands politiska ledning blir också allt äldre. Problemet med maktöverlämning kvarstår och få väljare kommer att uppfatta partiet Nya människors inträde i parlamentet som en avgörande förnyelse av det politiska systemet inför presidentvalet 2024. ■

Maria Engqvist har en M.A. i Slaviska språk med inriktning ryska och är biträdande analytiker, *Susanne Oxenstierna* är fil dr i nationalekonomi och forskningsledare, *Carolina Vendil Pallin* är fil dr i statsvetenskap och forskningsledare. Samtliga är verksamma inom FOI:s Rysslandsprogram.

Referenser

- BBC (2021) "Russia Names Golos Monitor as 'Foreign Agent' ahead of Election", 19 augusti, <https://www.bbc.com/news/world-europe-58265932> (hämtad 2021-10-17).
- Engqvist, Maria (2021) "Why Russia's National Projects Went Out in the Cold", *RUFS Briefing*, nr. 51, FOI Memo 7531, april.
- Federal lag nr 481-FZ, 30 december 2020, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_372648/ (hämtad 2021-10-27).
- Frye, Timothy (2021) *Weak Strongman: The Limits of Power in Putin's Russia*, Princeton: Princeton University Press.
- Golos (2021) "Doklady, ottjety, zavjavenija i rassledovanija – EDG" [Rapporter, redovisningar, uttalanden och undersökningar – allmänna röstningen], <https://www.golosinfo.org/reports?q%5Bekind%5D=edg> (hämtad 2021-10-27).
- Hedenskog, Jakob & Persson, Gudrun (2019) "Russian Security Policy" i Fredrik Westerlund & Susanne Oxenstierna (red.), *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2019*, ss. 75–89.
- IMF (2021) *World Economic Outlook Data Base*, april, www.imf.org (hämtad 2021-10-08).
- Kniivilä, Kalle (2021) *Putins värsta fiende: Aleksej Navalnyj och hans anhängare*, Stockholm: Atlas.
- Kozlova, Darja (2021) "Internet – za 'Jedinuju Rossiju'" [Internet är för "Enade Ryssland"], *Novaja gazeta*, 21 september, <https://novaya-gazeta.ru/articles/2021/09/21/internet-za-edinuju-rossiju> (hämtad 2021-10-17).
- Kremlin.ru (2021) "Podpisan zakon, napravlennyj na povysjenije effektivnosti normativno-pravovoga regulierovanija v sfere grazhdanskoj sluzjby" [En lag har skrivits under som syftar till att öka effektiviteten vad gäller lagliga regleringen av offentlig tjänst], 24 mars, <http://www.kremlin.ru/acts/news/65204> (hämtad 2021-10-20).
- Kuzmin, Vladimir (2006) "Ne javki radi" [Inte för valdeltagandet], *Rossijskaja gazeta*, 7 december, <https://rg.ru/2006/12/07/izbir-popravki.html> (hämtad 2021-10-17).
- Levadacentrum, "Indikatorj" [Indikatorer], <https://www.levada.ru/indikatory/> (hämtad 2021-10-17).
- Levadacentrum (2020) "Doverije politikam" [Förtroende för politiker], <https://www.levada.ru/2020/11/12/doverie-politikam-6/> (hämtad 2021-10-17).
- Levadacentrum (2021a) "Umnoje golosovanie" [Smart röstning], 8 oktober, <https://www.levada.ru/2021/10/08/umnoe-golosovanie/> (hämtad 2021-10-20).
- Levadacentrum (2021b) "Vladimir Putin", 11 oktober, <https://www.levada.ru/2021/10/11/vladimir-putin-10/> (hämtad 2021-10-20).
- Levinson, Aleksej (2021) "Peremeny natijnajutsia s molodych" [Förändringarna börjar med de unga], Levadacentrum, 11 augusti, <https://www.levada.ru/2020/08/11/peremeny-nachinajutsya-s-molodyh/> (hämtad 2021-10-20).
- Lotareva, Anatasija (2021) "Kak vygljadit sovremennaja KPRF i tjejo chotiat ljudi, kotoryje v neje vstupajut" [Hur det moderna KPRF ser ut och vad de som går in i partiet vill], *BBC*, 28 juni <https://www.bbc.com/russian/features-57976248> (hämtad 2021-10-11).
- Makutina, Marija (2021) "Komitetam nasjli choziajev" [Utskotten har fått sina chefer], *Kommersant*, 9 oktober, <https://www.kommersant.ru/doc/5027747> (hämtad 2021-10-10).
- OSSE (2021) "No OSCE Observers for Russian Parliamentary Elections Following Major Limitations", 4 augusti, <https://www.osce.org/odihr/elections/russia/494488> (hämtad 2021-10-17).
- Oxenstierna, Susanne (2021) *Russia and the COVID-19 Pandemic*, FOIR--5160--SE, maj.
- Persson, Gudrun & Vendil Pallin, Carolina (2021) "Tillbaka till framtiden – Rysslands nationella säkerhetsstrategi 2021", *KKrVA:s blogg Försvar och säkerhet*, <https://kkrva.se/forsvar-och-sakerhet/> (hämtad 2021-10-20).
- Persson, Gudrun, Vendil Pallin, Carolina & Engqvist, Maria (2020) "Ryssland ändrar grundlagen - innehåll och konsekvenser", FOI Memo 7091, 8 maj.
- Putin, Vladimir (2021) "Ob istoritjeskom jedinstve russkich i ukrainitsev" [Om ryssars och ukrainares historiska enhet], *kremlin.ru*, 12 juli, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> (2021-10-20).
- Radio Free Europe* (2021) "Researcher Says Raw Voting Data Points to Massive Fraud in United Russia's Duma Victory", 22 september, <https://www.rferl.org/a/russia-election-fraud-shpilkin/31472787.html> (hämtad 2021-10-08).
- RBK* (2021) "Javka izbiratelej na vyboroach v Gosdumu. Karta." [Valdeltagande i Dumavalen. Karta.], 19 september 2021. <https://www.rbc.ru/politics/19/09/2021/61449d6e9a7947148c030aed> (hämtad 2021-10-08).
- RIA Novosti* (2021a) "Itogi vyborov glav regionov Rossii" [Resultaten av regionledarvalen], 21 september, <https://ria.ru/20210919/vybory-gubernatorov-1749880926.html> (hämtad 2021-10-21).
- RIA Novosti* (2021a) "Itogi vyborov v Gosdumu – 2021" [Resultaten i Dumavalen – 2021], 21 september, <https://ria.ru/20210919/vybory-gosduma-1749875690.html> (hämtad 2021-10-21).
- Rosstat (2021) Federal Statistical Service of the Russian Federation, <https://rosstat.gov.ru> (hämtad 2021-10-08)
- Rysslands Centrala valkommission (2021a) "O rezultatach vyborov, sostajavsichsia v jedinyj den golosovanija 19 sentiabrja 2021 goda" [Om valresultatet vid allmänna röstdagen den 19 september 2021], 24 september, <https://telegra.ph/O-rezultatah-vyborov-sostoyavshihsia-v-edinyj-den-golosovaniya-19-sentyabrja-2021-goda-09-24> (hämtad 2021-10-11).
- Rysslands Centrala valkommission (2021b) "Predvaritelnyje itogi golosovanija po federalnomu izbiratelnomu okrugu" [Preliminärt resultat i röstningen i federala valkretsen], http://www.cikrf.ru/analogy-ediny-den-golosovaniya-2021/p_itogi/ (hämtad 2021-10-10).

-
- SCB, "Valdeltagande i Sverige", <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/valdeltagande-i-sverige/> (hämtad 2021-10-20).
- "Status", *Moskvas eko*, 5 oktober 2021, <https://echo.msk.ru/programs/status/2914216-echo/> (hämtad 2021-10-10).
- TASS (2021) "Peskov vyigral 10 tys. ballov v rosygrysje 'Million pri-zov', progolosav na vyborach onlajn" [Peskov vann 10 tusen poäng i lotteriet "En mijon priser", när han hade röstat online], 19 september, <https://tass.ru/politika/12443347> (hämtad 2021-10-17).
- United States Elections Project, "National General Election VEP Turn-out Rates, 1789-Present", <http://www.electproject.org/national-1789-present> (hämtad 2021-10-20).
- "Umnoje golosovaniye" [Smart rösning], <https://votesmart.appspot.com/> (hämtad 2021-10-27).
- "Utrennyj razvorot", *Moskvas Eko*, 14 oktober 2021, <https://echo.msk.ru/programs/razvorot-morning/2918864-echo/> (hämtad 2021-10-14).
- Vendil Pallin, Carolina (2017) "Russia's Presidential Domestic Policy Directorate: HQ for Defeat-Proofing Russian Politics, *Demokrati-zatsiya*, vol. 25, nr. 3, ss. 255–278.
- Vendil Pallin, Carolina (2018) "Ryssland" i Thomas Dench & Karsten Anckar (red.) *Komparativ politik. Tio politiska system*, Lund: Studentlitteratur, ss. 249–272.
- Volkov, Denis (2021) "Prirutjenije protesta: kak zjelaniye peremen povlijalo na ischod vyborod v Dumu" [Att tämja protester: hur längtan efter förändring påverkade resultatet i Dumavalet], *Forbes*, 20 september, <https://www.forbes.ru/society/440531-prirucenie-proresta-kak-zelanie-peremen-povlialo-na-ishod-vyborov-v-dumu> (hämtad 2021-10-01).
- VTsIOM, "Rejting polititjeskich partij" [Politiska partiers rating], https://wciom.ru/fileadmin/user_upload/ratings/political_parties.xlsx (hämtad 2021-10-17).

